

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-uteza 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és czétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Báró Bánffy Dezső és a „Magyar Szó.”

Ismeretes lapunk olvasói előtt az a méltatlan hajsza, melyet a „Magyar Szó” című újság egy idő óta a többek között az erdélyi egyházkerület érdemes főgondnoka és a konvent illusztris elnöke *Báró Bánffy Dezső* ellen folytat. Úgy látszik: a magyar protestáns lelkészi kar jó izlése végre valahára megelégtelt már ezt a minősíthetetlen eljárást s majd csak lehull már mindnyájunk szeméről az a hályog, melyet arra mesterségesen vetettek ügyes élelmes emberek. Legalább erre mutat az, hogy végre is akadt egy traktus, (= marosi) mely a „ne tovább”-ot kimondta s közgyűléséből *Báró Bánffy Dezsőt* melegen üdvözölve, neki bizalmat szavazott. Erre az üdvözletre ő Nagyméltósága most a marosi egyházmegye espereséhez a következő tanulságos és nagyérdekű levelet intézte:

*

„Nagytiszteletű Esperes úr! A marosi egyházmegye értekezlete Szovátn tartott üléséből Dósa Elek főgondnok úr aláírásával vettem a közgyűlés legszívélyesebb üdvözlését.

Nem tagadom, nagytiszteletű Esperes úr, hogy az egyházkerület egyik legtekintélyesebb egyházmegyéje értekezletének üdvözlése nekem igen jól esett. Különösen most, midőn különböző politikai körök és egy lap, mely magát protestáns érdekeket képviselőnek hirdeti, személyem ellen a legádázabb, minden alapot nélkülöző támadásokat intézi éppen akkor, midőn én már évek óta egyházunk ügyeinek szentelem tevékenységemet, arra törekedve, hogy egyházunk szellemi és anyagi érdekeit mozdítsam elő.

Kérem Nagytiszteletűdet, a szives üdvözlést adja át az egyházmegyei értekezlet közgyűlésének hálás köszönetemet és biztosítását annak, hogy minden célzatos félremagyarázások dacára

magamat megzavartatni nem hagyom. Egyházi életünkbe a politikát magam be nem viszem és bevitelni nem engedem, mert tudom, hogy országos politikai kérdéseknek az egyházi életbe való bevitelle éppen az egyházi élet nyugalmának és békéjének megzavarására vezet; s alkalmat nyújt arra, hogy egyes politikai pártnak felekezeti színezetet és jelleget adva, az ország nyugalmát és békéjét megzavarja.

Nemcsak én magam, de őseim századokon keresztül voltak hívei és támogatói a mi helvét hitvallásunk fejlődésének és most az történt meg, hogy egy hitünkre csak most áttért és hitelveinket nem is rendszeresen megtanult és így felekezeti érdekeinket kétségtelenül nem is ismerő, csak politikai érdekeket szolgáló egyén, megbízás nélkül a protestáns érdekek védelmének címe alatt oly ádáz harcot folytat ellenem, mely lényegében engem, öntudatom tisztaságánál fogva, nem érinthet, de mely alkalmas arra, hogy a tájékozatlan protestáns közvéleményt félrevezesse.

Különösen az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtása érdekében akarja a protestáns papokat — helvét hitűeket és ágostaiakat egyaránt — arról győzni meg, hogy én politikai pártcélokból protestáns érdekek ellen dolgozom.

Ilyet állítani lehet, de bizonyítani nem.

Avagy talán nem én voltam az, ki már 1902. november 8-án az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek Kolozsvárt tartott rendes közgyűlésén hosszú és a részletekre behatóan kiterjedő beszédemmel felhívtam a protestánsok figyelmét arra, hogy érdekeink megvédéséről gondoskodnunk kell. Figyelmeztettem egyházi és világi vezető férfainkat, hogy az 1848. évi XX. t.-c. második szakaszában biztosított vallások közötti egyenlőség és viszonyosság még kiviva nincsen. Beszédemben az 1848. évi XX. t.-c. harmadik szakaszában lefektetett elveknek szem-

előtt tartásával követeltem azt, hogy nekünk protestánsoknak, a törvény szellemének figyelembevételével, az állam újabb anyagi támogatásokat adjon, hogy annak igénybevételével felekezeti autonomiánk sérelme nélkül megfelelhessünk azon kulturális és nemzeti hivatásnak, amelyet eddig is teljesítettünk, melyet ezentúl is teljesíteni akarunk, de melyet teljesíteniünk az eddigi anyagi erővel — az állam és kor naponta fokozódó igényeire tekintettel — már nem bírunk. A kolozsvári zászlóbontást az egész magyar protestáns világ üdvözlettel fogadta és a magát protestáns érdekek védőjének hirdető „Magyar Szó“ is üdvözölte és engem, mint a protestáns érdekek védőjét „Uj Bocskai“-ként üdvözölt.

Az ott megindított mozgalom következtében a két protestáns felekezet a maga együttes bizottságával messzemenő részletekben tárgyalta az ügyet és megállapította az 1848. évi XX. t.-c. második szakasza alapján azon sérelmeket, melyek a felekezetek közötti egyenlőség és viszonyosság szempontjából még mindig fennállnak és orvoslásra várnak. Megállapította részletesen és számokban is kifejezésre juttatva azon összegeket, melyeket az államtól az 1848. évi XX. t.-c. harmadik szakasza alapján és szellemében jogosan követelendőnek tart.

Kimutatta, hogy az egyházi adózás rendezésével kapcsolatban a hívek által már-már el nem viseihető terhek csökkentésére

az ev. ref. egyház 1.400,000 korona
az ág. h. ev. egyház . . . 700,000 korona évi segélyt igényel.

Kimutatta azt is, hogy közgazgatási kiadásainak fedezésére az államtól

az ev. ref. egyház 483,000 koronát,
az ág. h. ev. egyház . . . 217,000 koronát igényel évente.

Továbbá kimutatta, hogy a lelkészek jogosult korpótlékára

az ev. ref. egyháznak . . 1.133,000 koronára,
az ág. h. ev. egyháznak . 400,000 koronára van évente szüksége. Továbbá „Az országos lelkészi nyugdíj intézet“ létrehozása és fenntartása érdekében

az ev. ref. egyház . . 400,000 koronát,
az ág. h. ev. egyház 167,000 koronát igényel évente.

Kimutatta azt is, hogy a két protestáns egyház közérdeke sürgősen megköveteli, hogy a nem saját felekezetű iskolákba járó protestáns növendékek vallásneveléséről hatékonyabban legyen gondoskodva és e célra:

az ev. ref. egyház részére évi 150,000 koronát,
az ág. h. ev. egyh. részére évi 100,000 koronát kíván adatni az államtól.

Továbbá kulturális és humanitarius intézményekre, ezek felállítására, támogatására és fejlesztésére, általában ezen valláserkölcsei és közművelődési szükségletének fedezésére az államtól

TÁRCA.

Hogy tartották a híres patenskori gyűlést a debreceni kistemplomban?

— Adalék a debreceni ev. ref. kistemplomban 1860. jan. 11-én tartott gyűlés történetéhez.

A tiszántúli ref. egyházkerületnek 1860. jan. 11. s következő napjain Debrecenben tartott gyűléséről, melyen erőteljesen tiltakoztak az alkotmány ellenes patens ellen, különösen a gyűlés megnyitására, s a nagyváradi helytartósági osztály erőszakos eljárásáról annyiféle legendaszerű elbeszélés van forgalomban, hogy közérdekű lesz eme gyűlésnek két hiteles leírását közétetni. Egyik hiteles forrása az egyházkerületi írott jegyzőkönyv, másik pedig Kovács Lajos, későbbi debreceni polgármesternek, mint a debreceni ref. egyháztanács küldöttjének az egyháztanácshoz beadott jelentése. A két elbeszélés kiegészíti egymást.

Mind a kettőt közlöm, mert a két forrás adatai egymást kiegészítik, a hivatalos jegyzőkönyvben céltartozatosan elhallgatott neveket a magánjelentés készítője kiírja.

Bár a jegyzőkönyvnek minden pontja érdeklődéssel olvasható, térszűke miatt csak a megnyitás

körül történetekre szorítkozom. Kiténik ebből, hogy a közgyűlés tagjai egyrészt feladatuk magaslatán állottak, más részről a fenyegető veszedelem teljes tudatában eselekedtek.

A gyűlés a jegyzőkönyv szerint 1860. jan. 11. és 12-én a kistemplomban, 13. 14. 15-én a főiskola gyűléstermében tartották. Tervszerűen előkészített impozáns gyűlés volt ez, melyen ezernél több ember volt jelen, kik a jegyzőkönyvben személy szerint fel vannak sorolva. Majd így folytatja a jegyzőkönyv:

„Főtisztelendő helyettes superintendens ur a jelen viszonyokhoz alkalmazott, s az egyház válságos helyzetében Istennek, mint erős várunknak oltalmát kérő buzgó könyörgést mondván, ezután éppen előadandó vala, hogy a gyűlés betiltása, s az ő személyének felelőssé tétele tekintetében minő tartalmu helytartósági leiratok érkeztek hozzá a közelebbi napokban.

Azonban mielőtt ide vonatkozó beszédét bevezethette, s az érdeklött helytartósági leiratok felolvastathattak volna, a gyűlés helyén, ennek hivatalos tagjainál előbb megjelent felsőbb helyről megbízott esász. kir. hivatalnok közbeszólt, s emlékeztetvén Főtisztelendő helyettes superintendens urat az 1859-ik évi okt. 8-án kelt, s a gyűléseknek régi alakokban tartását eltiltó miniszteri kiboecátványra, s ugyan- csak a felsőbb helyről hozzá közelebb érkezett idevonatkozó leiratokra, felhatalmaztatásánál s egyenes

az ev. ref. egyház részére . . 400,000 korona, az ág. h. ev. egyház részére 220,000 korona évi segély megadásának szükségét mutatja ki.

Továbbá kifejezést adott azon kívánságának, hogy a *lelkész- és tanár-képzés* céljaira is az állam anyagi támogatása feltétlen szükséges. És, — midőn mindezen kívánalmak az én elnökletem alatt és hozzájárulásommal állapítottak meg, midőn azon emlékirat, melyben e kívánalmak részletes indokolásával kifejezve lettek, a kormány elé terjesztettek, — én voltam az, ki a két protestáns felekezet küldöttségének élén az abban foglaltakat a kormány figyelmébe ajánlottam és teljesítésüket hathatós szavakkal követeltem. És mindezeknek dacára én legyek-e az, aki a protestáns egyház érdekeit elárulja; én volnék-e az, ki politikai céloknak téve szolgálatot, a klerikálisok táborát keresem és támogatom? ! Valóban a politikai elvakultságnak, hogy ne mondjam: elvadultságnak nagy mérve szükséges ahhoz, hogy ilyeneket valaki, ki magát protestánsnak és a protestáns érdekek védőjének hirdeti, állít-hasson. De tovább kell mennem. Az én elnökletem alatt eljáró zsinati-bizottság és maga a konvent is a zsinati törvényjavaslat megállapításánál gondoskodott arról, hogy a lelkészi javadalom a mostani minimális papfizetéssel a törvényileg megállapított 1600 K.-val szemben 2400 kor.-ra emeltessek, kimondván, hogy ennek megvalósítására kell törekednünk. És kétségtelen, úgy is van, hogy ami 1898-ban a

papi fizetésnek kiegészítéséről szóló törvény megalkotása idején elégséges volt, az ma, különösen miután az állam a maga alkalmazottainak javadalmasát felemelte, már fenn nem tartható. Természetes következménye ennek, hogy az állam a mi protestáns papjaink és tanáraink fizetésének aránylagos és kellő kiegészítéséről kell, hogy gondoskodjon.

Ez az én nézetem. Ezt hirdetem is, és mégis én vagyok az, ki a protestáns érdekek elárulásával politikai célokat szolgállok, a mi felekezeti érdekeink ellenére? !

Valóban, nagytiszteletű Esperes úr, el kell szomorodni az embernek, ha látja, hogy, — midőn egész életét egy célnak szenteli, a nemzeti érdekeket szolgálva, felekezetének javára működik, — akkor lehetséges, hogy meg nem engedett ferdtésekkel csak az izgatás céljából megindított igazságtalan mozgalomnak még követői is akadnak és nem veszik észre, hogy politikai mellékcéloknak esnek áldozatul.

Közel egy éve már, hogy foly ellenem, ki az egyetemes ev. ref. egyház világi feje vagyok, az adáz, minden alapot nélkülöző támadás, a nélkül, hogy a protestáns közvélemény felébredt volna és a „tovább“ szót felemelve, tiltakoznék.*

* Legyen nyugodt kegyelmes uram! Ébren van már az a „protestáns közvélemény“ régen. Csak az a sajnálatos, hogy nem előbb ébredtünk fel t. i. akkor, mikor még „résztvevők“ nem lettünk s a Dr. Pályi Ede úr újságjának jogcímét nem adtuk arra, hogy a magyar protestantizmus vezető organuma gyanánt szerepeljen. Szerk.

utasításánál fogva kijelentette, hogy e gyűlést, mint törvénytelen meg tartani nem szabad, s mind tisztelt elnökünket felhívta a gyűlés szétoszlására, mind az egész gyűlekezetet a szétoszlásra, figyelmeztetvén az egész közgyűlést azon kedvetlen következményekre, melyeket a gyűlésnek netalán mégis megtartása vonna maga után.

Erre tisztelt helyettes superintendens ur kinyilatkoztatta, miszerint ő tisztelettel fogadja a hozzá intézett felhívást, mint fogadta a hasontartalmu felsőbb helyről intézvénnyezett leiratokat is, azonban mint-hogy e gyűlést nem ő hívta össze, hanem az októberi gyűlés tüzte ki ennek megtartását, s ő kánónaink értelmében a gyűlés felett nem áll, ennek akaratával nem rendelkezhetik, vagy annak ellenére nem tehet, tisztelettel felhívja a közgyűlést, e tekintetben nyilatkozatra, hogy így a felelősség terhe az ő egyéniségéről levétessék. Mire az egész roppant számú nagy gyűlekezet lelkesülten és egyhangulag nyilvánítá, hogy a gyűlést megtartatni kívánja, s szétoszlani nem fog.

I. szám

Ezek után noha már az eddig történtek által mintegy feleslegessé vált, kérvén Főtisztelendő helyettes superintendens ur a fentebb érintett helytartósági-leiratok felolvasását, olvastatott fordítási másolatban a Nagyméltóságú csász. kir. nagyvárad helytartósági

osztály elnökségének f. évi jan. 4-én 1. sz./praes. alatt kelt következő tartalmu leirata:

„Főtisztelendő Ur! A f. évi jan. 2-áról 4. sub. S/1. eln. szám alatti beadvány szolgáltatván okot: az 1859. szept 1-én kelt legfelsőbb nyílt parancs 26. § B. 5. pontjára és az innen mult évi október 24-én 3646. sz. alatt kiadott intézvénnyei utasítás mellett ismételve tudtul adom Főtisztelendőségnek, hogy a volt tiszántuli helyét hitvallásu superintendensnek f. hó 11 ére kitűzött konventje meg nem engedhető, s azt megtartani nem szabad. Ha erre nézve már előintézkedések tétettek, Főtisztelendő Urnak azokat rögtön meg kell állítania, minthogy a célba vett törvénytelen gyűlés elleni tilalom pontos megtartása iránt Főtisztelendő Ur személyesen tétetik felelőssé.

E jelen értesítvény vételét legyen szives Főtisztelendő Ur a forduló postán bizonyítani. Andreánszky.

Olvastatott továbbá Főtisztelendő helyettes superintendens urnak a leiratra adott következő tartalmu válaszlevele:

„Nagyméltóságú csász. kir. helytartósági osztály! A Nagyméltóságú csász. kir. helytartósági osztálynak 1860. jan. 4. én 1./praes. res. sz. alatt kelt k. leiratát ugyanazon hó 5-én este vettem, s arról a meghagyás szerint mindjárt a forduló postán van szerencsém tiszteletteljesen értesíteni a Nagyméltóságú csász. kir. helytartósági osztályt.

Kedves és kellemes meglepetés volt reám a marosi egyházmegyei értekezletnek közgyűléséből küldött üdvözlő távirat.

Találó alkalom volt arra, hogy, midőn azt megköszönöm, egyszermind felvilágosítsam a félrevezetett közvéleményt, arra kérve, hogy azok, kik a protestáns egyházak érdekeit szívükön viselik, ne engedjék magukat politikai célokra kihatároztatni.

Én, ki ez idő szerint egy politikai pártnak vezére vagyok, messzemenő tartózkodással gondoskodtam arról, hogy egyházi állásomat politikai célokra ki ne használjam, de nekünk protestánsoknak az az érdekünk, hogy magunkat se használtassuk ki politikai pártcélokra, de egyházi életünkben és egyházi vonatkozásunkban mindig és minden körülmény között csak azt nézzük, hogy egyetemes *nemzeti* céljaink mellett *felekezeti* érdekeink miként lesznek legjobban biztosítva. Az 1848. évi XX. t.-c. szellemében kell és lehet követelnünk az államtól azon segélyeket, melyekre szükségünk van, akár intézményeink fejlesztésére, akár alkalmazottaink javadalmának fokozására, akár az egyházi terheket már-már nem bíró hívek terhének könnyítésére.

Ezen úton haladva célt is érünk, de a politikai célatokkal egymás ellen törekedve, ha egyházi életünk tekintélyét és vezetőink tekintélyét lábbal tiporni vállalkozunk, magunknak ártunk, protestáns érdekeinknek okozunk kárt

elsősorban. A felekezetek közötti egyetértés és béke országos közérdek, de az egyes felekezetek kebelében való belső béke és bizalom saját felekezeti érdekünk is.

Ezt zavarja meg az, ki céltudatos ferdítésekkel csak politikai célzathoz vagy más önző érdekből rágalmoz és ferdít; az, ki alig két évvel ezelőtt, hogy az ev. ref. hitre áttérjen, még az iránt könyörgött nálam, hogy a keresztség felvételénél keresztapja legyek, mit én, addig ridegen betartott elveim dacára, akkor botorúl teljesítettem; az, ki az egyházi úton nyert ilyen szellemi kapcsolat tisztességét meg nem értette: most felekezetünk kebelébe átlépve arra vállalkozik, hogy a hit követése és a felekezeti érdek védelme helyett, nehéz időkben köztünk, protestánsok között, az egyetértést megzavarja.

Megbocsát nekem a nagytiszteleltű Esperes úr, ha a marosi egyházmegye értekezleti közgyűlésének rövid üdvözlő táviratára ily hosszasan és kimerítően nyilatkoztam, de nyilatkoznom kellett, mert azt láttam, hogy itt-ott a félrevezetetteknek felvilágosító tájékozásra van szükségük.

Kiváló tisztelettel

Budapest, augusztus 14-én, 1904.

Báró Bánffy Desső
egyházkerületi főgondnok.

Egyszermind hivatalbeli kötelességemnél fogva arról is kénytelen vagyok értesíteni a Nagyméltóságú csász. kir. helytartósági osztályt, hogy a vett k. leiratban foglalt meghagyásnak hivatalos állásomnál fogva eleget nem tehetek. A helvét hitvallású tiszántuli superintendenciának a múlt évi októberi közgyűlés 35. sz. végzése nyomán a superintendencia által meghirdetett gyűlésnek jan. 11-én leendő összejöve telét én egyénileg sem megelőzni, sem feltartóztatni, sem megakadályozni képes nem vagyok. A superintendenciális gyűlés törvényszerű tagjainak, s a közgyűlésre megjelenni joggal bíró hallgatóságnak a a kitűzött jan. 11-én leendő összegyűlést csak fizikai erő képes megelőzni, feltartóztatni, megakadályozni.

Parancsoltatik, hogy minden intézkedéseket rögtön állítsak meg. Én nem tettem semmi intézkedést, a gyűlést nem én hirdetem meg, s én elnökileg egyetleleny embert sem hívtam meg, hanem a superintendenciális gyűlés maga tüzte ki a jan. 11-dikérei összejövetelt és pedig oly módon, hogy arra körlevéli meghívást senki ne várjon. E szerint teljes lehetetlen oly intézkedést megállítanom, mely nem tőlem eredt. A superintendenciális közgyűlés végzése ellen pedig sem moraliter sem fizice nem tehetek semmit. Nem tehetek moraliter, mert én nem vagyok debreceni superintendens, hanem tiszántuli superintendens, s mint ilyen a tiszántuli superintendencia végzésének

hódolattal tartozom engedelmessékedni, hitelveink és kánonaink szerint a superintendens nem állván felette a superintendenciális gyűlésnek. Én azt soha ki nem mondhatom, hogy a tiszántuli superintendencia lenni megszűnt, s midőn ez lenni megszűnt, akkor én is megszűntem superintendens lenni.

De fizice se tehetek semmi célra vezetőt, mert a tiszántuli superintendencia Máramaros megyétől kezdve le a katonai határszélekig terjed, s ily terjedelmű vidéket a jan. 11-dikéig még hátra levő napokig értesíteni lehetetlen. Így állván a dolog, én a felelősséget saját személyemre el nem vállalom, sőt inkább azokra háritom, kik az október 30-án már felküldött gyűlési jegyzőkönyv révén kellő időben intézkedést nem tettek, s a jegyzőkönyvek minden észrevétel nélkül már félév óta többszöri sürgetés mellett is fentartóztattak s le nem küldettek.

Vége olvastatott fordítási másolatban a Nagyméltóságú csász. kir. nagyváradi helytartósági osztály elnökségének jan. 9-én 3. sz. alatt kelt következő tartalmu leirata: „Főtisztelendő Ur! Miután Főtiszt. Ur az innen múlt évi szept. 22-én 14415. sz. alatt kelt intézkedést következtében az addig fenállott helvét hitvallású tiszántuli superintendencia feloszlata után a múlt évi szept. 1-én kiadott nyílt parancs szerint újból alkotott debreceni superintendenciának időközleges vezetésével bízott meg, úgy találom, hogy Főtisztelendőségnek a legkomolyabban szemére

Az egyház és a sztrájk.

E beces lapok kiváló szerkesztője folyó évi 17. számának „Különfélék” rovatában „Általános sztrájk. — Debrecenben” című rövid eszmefuttatásával olyan kérdést világított meg, aminek tárgyalása ma már olyan égetően aktuálissá vált, mint bármely social-egyházi kérdés megvitatása. A mindinkább kiélesedő és lábrakapó socialismussal szemben, mely tetőpontját az országos sztrájk, a munkafolytatás megtagadásában éri el: úgy látszik elérkezett az ideje annak is, hogy minő álláspontot foglaljon el a keresztyén egyház, különösen ennek leghívebb képviselője a: — protestantismus?!

Köszönet e beces lapok nagynevű szerkesztőjének, hogy e kérdés megvilágításában is segítségünkre jött. Nagyon sokszor világot vetett már ő nagyértékű fejtegetéseivel számtalan társadalmi, szorosán egyházi és egyházpolitikai kérdésekre. S jól-ésőleg konstatálhatjuk azt, hogy mély elmére valló cikkeinek értéke időmúltán is nagy becesel fog bírni s irányítólag hatni sok vitás kérdés eldöntésénél.

A szó alatt lévő rövid eszmefuttatás is felköltötte sokak figyelmét. Politikai lapjaink örömmel engedtek tért hasábjaik közt e fejtegetésnek s nyilván hirdették, hogy e szavakban méltón nyilatkozhatik meg a szabad gondolkodás híveinek álláspontja az „egyház és a sztrájk”-ot illetőleg.

Az a rosszakarató erőlködés; az a farizeusi nagyképűsködés, amit az „Általános sztrájk. — Debrecenben” — című cikk sorai közzé a klerikális tábor hecceskedő szószátyárjai beékelni igyekeznek: se e b. lapok kitűnő szerkesztőjét, s épp úgy minket se térítenek el útainkról; sőt még jobban erősítenek bennünket ama hitünkben, hogy eme kérdés felfogásában is az általános keresztyéni, és helyes álláspontot fog altuk el.

Bocsánat e kitérésért! Amint cikkem felirata

kell vetnem, hogy magát a f. hó 6-áról 11. sz. alatti beadványában a hivatolt legfelsőbb nyílt parancsal s az ennek végrehajtása végett kiadott ministeri rendelettel szem közt, s végre az innen erre vonatkozólag következett többi intézvények határozatai ellenében az ő csász. és apostoli királyi felsége legfelsőbb határozata által felozlatott tiszántuli superintendens helyettes superintendensének nevezni és magát így viselni bátorkodott. Indítva látom tehát magamat Főtisztelendőséghez ujjal ezen tilalmat intézni, hogy a felozlatott tiszántuli superintendiára nézve minden netaláni működéstől kötelességszerűleg tartózkodjék, s különösen semmiféle törvénytelen gyűlésben részt ne vegyen, minthogy én Főtisztelendőségemet a f. hó 5. én 1. sz. alatt praesidiálisomban már elküldött felszólításomrai hivatkozás mellett ezen tilalom figyelembe tartása mellett ismételve szigoruan felelőssé teszem. Jelen kibocsátvány vételét forduló postán bizonyítsa Főtisztelendő Úr nekem. Andránszky.”

(Folyt. köv.)

Dr. Barcsa János.

mutatja, nekem egy fontos kérdésről kell beszélnem; azonban az „*associatio idearum*” elvénél fogva felújítottam olyan dolgokat is, a melyek éppen kérdés tárgyalásával vannak összefüggésbe

Azt mondtam fennebb, hogy a „mindinkább kiélesedő és lábrakapó socialismussal szemben, mely tetőpontját az országos sztrájk kimondása, a munkafolytatás megtagadásában éri el: úgy látszik elérkezett az ideje annak is, hogy minő álláspontot foglaljon el vele szemben a keresztyén egyház, különösen ennek leghívebb képviselője a protestantismus?!”

Gyenge erőmet e kérdés megoldása csaknem felülhaladja. Tanulmányaim eredményét összegeztem röviden majd alkalomadtán; jelenleg nálamnál sokkal magasabban álló egyént szólaltatok meg, ki a Berlinben megjelenő nagyon elterjedt „*Protestantenblatt*” szerkesztőjének direkt felhívására nyilatkozik „*Az egyház és a sztrájk*” egymáshoz való viszonya kérdésében. Az illető egy nagynevű, híres theologus, én azt hiszem, hogy nem lesz érdektelen cikkét szó szerint követnünk.

A cikk levél alakjában így hangzik:

„Igen tisztelt Kollega úr!

Felhívott ön engemet, hogy mondanám el véleményemet arra vonatkozólag, minő álláspontot foglaljon el a hivatalos egyház és lelkésze sztrájk esetén? Ön abból a helyes felfogásból indul ki, hogy viszonyszerűleg nem nehéz, általános alap gondolatokat az egyháznak a sztrájkhoz való viszonyáról felállítani

Komolyabb nehézség, egyes esetekben, inkább a praktikus keresztyénvitelnél adódnék elő Ezek a nehézségek mindenestre oly nagyok, hogy alig lehetséges általános érvényes szabályt megállapítani. Itt megrázkódtatja a sztrájk az egész egyházközséget, amott csupán egy keresztyén részleges jelenség gyanánt mutatkozik. Itt egy kicsiny város összes életérdekét érinti; a nagy városban lehetséges, hogy minden rázkódtatás nélkül lefolyik.

Ehez jönnek még a rendkívüli és különböző nyilatkozatok a sztrájk mozgalomról. Itt lefolyik nyugodtan — csaknem észrevétel nélkül —, amott pedig megzavarja és veszélyezteti a nyilvános nyugalmat és biztonságot. A sztrájk hatása nagyon különböző lehet még a szerint is, hogy nagyobb vagy kisebb gyarmatterületen fordul elő, avagy csak a házimunkások közt.

És ezzel a nyilatkozat nehézsége még egyáltalában nincsen kimerítve, mindazonáltal már ezek is nagy nehézséggel szolgálnak eme kérdésről szóló nyilatkozattételnél. Mindezen kísérletek a kasuistika (eset) terére vezetnek bennünket. Ez a protestáns erkölestaniónak teljesen ellene mond. Mindazonáltal bizonyos megjegyzéssel szolgálhatok én is, melyek e modern mozgalmat illetik az egyházi élet terén.

Némely lelkészt meglepi a sztrájk. Nem abban az értelemben, mintha ő a munkás viszonyokról és annak keresztyénviteléről egyáltalában semmit nem hallott volna; hanem abban az értelemben, hogy a sztrájknak összes gazdasági jelensége reá nézve oly idegenszerű valamit jelent hogy ő semminemű biztos állást vele szemben el nem foglalhat. **Ebben rejlik a hiba!** Megbosszúlja magát a modern socialis mozgalom nem ismerete. Az ember egyes sztrájk esetekben nyugodtabbá teheti helyzetét és minde-

nekelőtt eleget teszen lelkiismeretének, ha már régebben a gazdasági viszonyokkal, melyek a sztrájkolókat foglalkoztatják, megismerkedett. A törvénykezés ösmerete, a törvényes helyzet felismerése megkönnyíti az áttekintést. A mi folytonosan ismételt követelésünk a modern socialis mozgalom beható ismeretét illetőleg, nem akadémiikus szórakozás, hanem praktikus szükségesség. Én a munkásjogok és munkás viszonyok ösmeretéhez hozzászámítom még szükséges ismeretét a tőkeképzés törvényének és a gyarmatvilág organisatiojának áttekintését. A modern gazdasági viszonyok ösmeretét, ha rövid vonásokban is, birnunk kell, ha tanítani akarunk. . . . Egyenes beavatkozást a tanácskozásokba én nem ajánlanék. *Az egyházi organumok foglalják el azon álláspontot, — legyen bár a sztrájk törvényesen és erkölcsileg megengedett eszköz, hogy a követelések megvalósításának, — mégis mindig kétélű fegyver marad. Sokkal fontosabb a munkásokat a sztrájktól megőrizni, a sztrájkot lehetetlenné tenni, mint jogtudós, vagy bírói szerepre vállalkozni. Így tehát az egyházi hatóság kötelessége felügyelni arra a saját munkakörében, hogy a munkaföltételek, viszonyok mintaszerűen kezeltesenek, képeztessenek !**

A sztrájk lefolyása alatt, a legszigorúbb pártatlanságot ajánlanék. Határozott pártfogalást csak abban az esetben engednék meg, ha a vitatott jog világosan és elvitázhatlanul egy oldalon állana. E mellett feladata még az *egyházközségnek, a küszlemben használt eszközök megnemesítése, erkölcsössé tétele*. Hogy minő eszközökkel kísérleendő ez meg, a cselekvő fél taktikájára és lelkiismeretére hagyandó. Magától értetendő kötelesség az, hogy a nyilvános igazságnak, a kulturális előhaladásnak, a jognak, a rendnek, az emberi jogok tiszteletének, az igazságosságnak követelményeit kétszeres mértékben hangsúlyozzuk.

A predikációk sem mellőzhetik a sztrájkok tényeit. Azonban ezen tárgyalások olyan magas szellemi nívón állanak, mint a választások tárgyalása a *Robertson* predikációiban, ahol ő saját politikai nézeteit teljesen figyelmen kívül hagyja, csupán csak az általános nézetpontokat emeli ki. . . .

A sztrájk után az egyházi hatóságnak sok dolga van. Meg kell akadályoznia, hogy az a rész, amely vesztett, még jobban el ne nyomassék. Azok a sebek, melyeket a sztrájk ütött, cselekvők azokkal szemben, melyek a sztrájk után következnek. Azok a férfiak, akik harcoltak, ha minden munkából kizáratnának, ez olyan eljárás lenne, mely *ellen minden egyházi hatóságnak föl kell lépni*. A miképpen nem engedi az egyház a győzelem kizsákmányolását a vállalkozókkal szemben, viszont cselekedjék a munkások érdekében. Ha vége van a harenak, az egyház, mint a békének és méltányosságnak hatalma, nagy szép munkát végezhet. Mindezek csak szerény megjegyzések. A kérdés igen komoly és felette bonyolult. Általános szabályt felállítani felette bajos. . . .

Imé a fenti komoly kérdésre némi világot vető gondolat. Mi válhatik be ebből a mi egyházi életünkben? jó volna, ha hozzá szólanának a gondolkodó fők. Ha jutna tér szerény felszólalásomnak, tanulmányom folytatását ígérném.** *Birtha József.*

* Vajjon mit mond erre a „Magyar Állam“? Szedő.

** Szívesen adok helyet. Érdekes és égető kérdés ez. Szeretem, hogy az én lelkészársaim nem fájnak egy tőle, mint egy számában (!) a „Magyar Állam.“ Szerk.

Adatok a debreceni kollégiumi tanárválasztási jog történetéhez.

Midőn a debreceni kollégiumi tanárválasztási jog történetéhez néhány adattal hozzá akarok járulni, tisztában vagyok azzal, hogy olyan kérdést bolygatok meg, melyre a legutóbbi események hatása alatt ugy az egyházkerület mint a debreceni eklézsia vezető emberei keserű érzéssel gondolnak. Az egyházkerület ferde állapotnak tartja azt, hogy a debreceni eklézsia a debreceni kollégium fentartási költségeinek körülbelül egy ötvened részét viseli, holott a kollégium kormányzása körül a jogoknak éppen felét élvezi. A debreceni eklézsia presbiteriumának az egyetem céljaira felajánlott 100,000 korona ügyében a f. évfolyamán hozott szerencsétlen határozatát pedig annak visszavonásával vévén egyértelműnek, azzal vádolják a debreceni eklézsia vezető embereit, hogy a debreceni egyetem megvalósítását éppen semmivel sem akarják előmozdítani.

Mindezekkel szemben a debreceni eklézsia vezető emberei ugyancsak kardoskodnak ugynevezett történelmi jogaik mellett, melyek az eklézsia jegyzőkönyveiben „az egyház joga a kollégiumhoz“ szavakkal oldaljegyzet alakjában sűrűen bizonyítatnak. Ama bizonyos 100,000 koronáról pedig határozottan állítja az eklézsia, hogy már kifizette; de azért valamely alakban bizonyos kemény feltételek mellett hajlandó még egyszer kifizetni.

Hogy melyik félnek van egyik vagy másik kérdésben igaza, annak elbírálásába nem akarok bocsátkozni. Az illetékes egyházi hatóságok bölcsessége majd eldönti mindegyik kérdést. Én ez alkalommal pusztán a historikus szerepére vállalkozom, s a tanárválasztás mai rendszerét megállapító 1822. évi konventi határozat előzményeit, s a határozat létrejöttének körülményeit akarom megismertetni, semmi egyebet nem akarván ezzel, mint azt, hogy mindehnik fél világosan lássa, hogy az igazság milyen mértékben van az ő részén.

Csak azt óhajtom megjegyezni előre, hogy jogokat, előjogokat, kiváltságokat a történelem tanúsága szerint csak érdemek jutalmazásául és elismeréséul szoktak adni. Ha a debreceni eklézsia hajdan ily természetű előjogok birtokába jutott, bizonyosra vehetjük, hogy azokat csak érdemei alapján nyerhette el. De viszont arra is tanít a történelem, hogy előjogok bármely korban csak ideig óráig tarthatják fenn magukat attól az időponttól fogva, a mikor az előjogokkal szemben nem állottak megfelelő kötelességek. A semmi alappal nem bíró előjogot lassanként igazságtalanság, és több más névvel illetik, s bizonyos idő múlva a jog elvonása következik be.

Azt hiszem, hogy ezt az igazságot nem kell bizonyítgatni, hiszen a közel mult küzdelmeiből is bőven igazolható. Hogy ez a tétel a tanárválasztási jog kérdésénél a debreceni eklézsia jogainak további fentartását vonja-e maga után, vagy annak a kor viszonyaihoz való alkalmazását, ennek eldöntése nem tartozik cikkem keretébe.

Előre bocsátom, hogy 1822-ben a tanárválasztási jog gyakorlásának szabályozása az addigi gyakorlatot megszüntette. Érdekes lesz tehát tudni, hogy az 1822. évi ismeretes szabályozás gyarapította-e a debreceni eklézsia jogait, vagy nem?

A debreceni kollégiumi tanárválasztási jog szabályozásának kiinduló pontja az 1791-diki budai zsi-

nat 93-ik és 101-ik kánona. A 93-ik kánon ez: „In collegio vero Debreciniensi pro theologiae professore quatuor superintendentiae quatuor individua, pro reliquis vero professoribus ipsa superintendentia Trans-Tibiscana candidabunt, ex quibus localis curatoratus scholae et ecclesiae Debreciniensis unum deliget, idque eidem superintendentiae insinuabit.“ A 101-ik kánon pedig arról intézkedik, hogy az ekléziák által felállított nagyobb iskolák a presbiteriumtól függenek.

Ezeknek alapján jött létre a debreceni kollégium 1796. évi I. törvénye, mely így szól: „Mivel ezt a kollégiumot eleitől fogva a debreceni eklézsia alapította és ma is nagyrészen annak a jótéteményéből tartatik fenn, éppen azért ennek közvetlen felügyelete és igazgatása alatt van, jóllehet nem rég az egész magyar ref. egyházseminariumává tétetett. Az üres professori helyekre a theológián a négy egyházkerület, a többi professori állásokra pedig a tiszántúli egyházkerület négy alkalmas férfiut jelöl ki, a kik közül mindig a debreceni helybeli kurátorátus választ egyet, azt meghívja és beállítja, meghallgatván mindazáltal ennek az egyháznak a papjait és a professorokat.“¹

Ezt bizonyítja az 1795. szept. 20-iki egyházkerületi végzés is, melynek értelme ugyanez.² Kiténik ebből, hogy:

1. A debreceni eklézsia terjedelmesebb jogokat gyakorolt még 1796-ban a kollégiummal szemben, mint az egyházkerület, mely csak kandidált, a választás joga azonban a debreceni ekléziát illette.

2. A tanárválasztási jog gyakorlásának módját, egy felsőbb forum, a zsinat szabályozta, mivel ezt az egyházkerület, mint érdekelt fél nem tehetette.

Eme terjedelmes jogok biztosítása, melyet az egyházkerület sem kifogásolt, csakis úgy magyarázható, hogy a XVII. század nehéz megpróbáltatásai alatt, sőt a XVIII. században még Mária Terézia alatt is a debreceni eklézsia nemcsak saját szükségű érdekeit szolgálta, hanem nemes ambícióját kereste abban, hogy az egész magyar református egyház érdekeiért harcoljon és mint a legfényesebb magyar református egyház a legmesszebb menő anyagi áldozatoktól se riadjon vissza. S a mikor a budai zsinat a debreceni ekléziát ilyen jogokkal ruházta fel a tanárválasztás körül, bizonyosan érdeket akart honorálni. Lássunk egyet-mást ezen érdekekből:

1822-ben a tanárválasztási jog rendezése alkalmával hivatkozott a debreceni eklézsia a következőkre:

„Ez az egész vidék a török birtoka alatt lévén, egyedül ez a város volt, melynek kérésére és esedezésére a kegyetlen ellenség valamennyire hajlott és ennek lehet főképpen tulajdonítani, hogy az ekléziának esendőség szereztetett. Mikor ezen eklézsia deputátusai Konstantinápolyba mentek is, az volt a főcéljuk, hogy a vallás és annak gyakorlása meg ne háboríttasson stb. A honnan még a múlt században is úgy néződött ez az eklézsia hitünk sorsosítól hazában mint a református vallás gyámola. Innen lett, hogy az egész református ekléziák közt, mondván csak ez az eklézsia volt a felső helyen ismeretes; nemcsak a város nevéért, hanem azért is, mert a vallás dolgában ennek tagjai forgottak és munkálkodtak legtöbbit, ezek pedig sok költségbe kerültek.“ Majd

¹ Az 1796-iki törvényből fordítva. (Főiskolai levéltár.)

² Egyh. ker. levéltárban a jegyzőkönyvben.

elmondják, hogy a két protestáns felekezetet együtt érdeklő parancsokat is a királyok a debreceni tanácshoz küldték. Sok elpusztult eklézsia mint pl. a kassai is erre bízta pénzét, melyet a debreceni eklézsia gyarapítva adott vissza 1820. körül. Gondozta az acsádi ekléziát. „Mikor pedig hazánkban a bibliák megszükültek, úgy hogy nagy áron is alig lehetett szerezni, ez az eklézsia gondoskodott róla, hogy az ekléziáknak ez a legelső szüksége teljesíttessék“ ezért a Cs. Komáromy György bibliafordítását 4000 példányban 12000 Rhénes frt költséggel kinyomatta. Ismeretes ennek a bibliának a sorsa Lampe eklézsiai historiájából. Eme biblia utolsó részletét 1789-ben szállították Debrecenbe Danekából, a mikor csak a szállítás költsége közel 1000 Rhénes frtra rugott. A reformátiótól fogva egészen a XVIII. század végéig a debreceni városi nyomdában nyomták a valásra és az iskolákra vonatkozó könyveket, melyek közül a tankönyvek gyakori változása miatt sok ezer példány maradt a város nyakán, miből tömérdek kára volt a városnak, mit még inkább növelt a nyomdának 1719-iki megégése. Mindennek dacára az eklézsia évenként examenek alkalmával 240 db. bekötött könyvet szokott a deákok között kiosztani. Az új énekeskönyvet 20.000 frt költséggel kinyomatta a város néhány évvel ezelőtt, melyen a város semmit nem nyert, sőt nagy kamat vesztesége volt. A bodrogkereszturi gyűlés után konsistoriális házat épített az eklézsia, hogy az egyházkerületi gyűléseket ott tarthassák és a gyűlés tagjait ellátta szállással.

De nem csak a magyar ref. egyház köszönhet sokat a debreceni ekléziának, hanem a kollégium is. 1802-ben a kollégium déli részének építési céljaira a kollégium telkének kiegészítésére egyik paróchialis épületét adta a városnak cserébe telekkel együtt, mely nagyobb területű volt, mint a mit érte nyert. Majd így folytatja a jegyzőkönyv: „32 esztendő alatt itten a professori kathedrák, hol egyik, hol másik 14 izben maradtak üresen és ugyanannyiszor kellett és kell azokba másokat állítani, ezek közül némelyeknek költöztetése és tisztességes fogadása, másoknak házassága, másoknak halála s temettetése költségbe kerültek és kerülnek. De mindezeket ez az eklézsia soha sem sajnálotta, főképen azért hogy a tanítóknak tisztességet tegyen és a hivatalhoz kedvet szerezzen. Ez az eklézsia öt tiszt professor uraknak vagy tanítóknak ad szállást,¹ ezeknek az épületeknek udvarokkal együtt tisztán és esinosan való tartása, a commoditásoknak vagy szaporítása, vagy a benne lakók kivánsága szerint való alkalmaztatása, egy szóval csak az apró cseprő reparációk és változtatások is sokra mennek.“²

A debreceni eklézsia részéről a kollégium iránt megnyilatkozott őszinte jóindulatnak bizonyítéka még az 1784-ben királyi parancsra létrejött Relatio de fundationibus, melyben a debreceni eklézsia azt mondja a Debrecen város által vásárolt, de 1752-ben a városnak a kollégium segélyezésétől való eltiltása alkalmával az eklézsia gondjaira bízott tanári lakásokról, hogy azokat is a kollégium ingatlanai közé sorolja, mert ezeket a debreceni eklézsia „négy professornak lakásul engedte át, mivel ez a kollégium

¹ A tanári lakások ügyének múlt évi rendezése alkalmával 4 lakásról volt szó, az ötödik lakás kérdése még nincs tisztázva.

² Debreceni egyháztanács j. k. 1821. szept. 29-én 25 p. Továbbá a Debrecen város levéltárában az eklézsiai iratok közt az ezen gyűlésből a deputátosoknak adott instructio.

nemesak togatus deákokból áll, hanem abban vannak az alsóbb classisok is, melyeket a vidékieken kívül leginkább a debrecenieknél a gyermekei látogatnak.¹

Mária Theresia 1753-ban a várost eltiltván a kollégium segélyezésétől, a debreceni eklézsia egy tanár és a köztanítók fizetését elvállalta. Kezdeményezte továbbá a tanszéki alapot.²

A debreceni eklézsia ily sokoldalú áldozatait az egyházkerület sőt a budai zsinat is méltányolta. Ezért az 1792. évi febr. 21-én tartott egyházkerületi gyűlés deputációt küldött ki, hogy az „a főiskola politikai és oeconomica adminisztrációjára nézve a budai zsinat végzéseit szem előtt tartva egy planumot készítsen.”³ Az ugyanazon évi ápr. 23-iki gyűlés pedig elhatározta, hogy a kollégiumnak kurátora, perceptora és gazdája lesz a jövőben, kik az egyházkerület instructiója szerint intézik a kollégium ügyeit.⁴

A tanárválasztási jog feletti vita először az egyházkerületi főgondnok Péchy Imre, és a debreceni eklézsia gondnoka Simonffy Sámuel közt folyt. Az eklézsia ezen iratokból Simonffy Sámuel halála után csak 1821-ben értesült a vitáról. Simonffy Sámuel levelét nem ismerjük, de a Péchy Imre levele meg van a városi levéltárban. Ebben mondja Péchy Imre miután kifogásolja, hogy a debreceni eklézsianak a tanárválasztás körül nagy jogai vannak:

„Szombati városi főbíró azt mondta egyszer a konsistoriumnak. „No már mit csinálunk, mind az öt professor resignált, hol kapunk professort, könnyebb főkurátort mint professort kapni.” Majd így folytatja: „Nem fundálta a debreceni eklézsia a kollégiumot, Váradról jött az által, az erdélyi fejedelmek fizették már az itt léte alatt is a professorokat és 1752-ig a midőn a kollégium kasszája elválasztódott a város kasszájától, azokból a beneficiumokból fizetődtek, a melyeket a város ekkor is magánál megtartott. Ha más fundatiók lettek volna ezen kívül, kétségkívül átaladta volna ekkor a város a kollégiumnak, de nem adott többet 1546 frtnál. Hogy a superintendentia egész erejében a kollégiumon a direkcióját nem exerceálhatta egész boldog emlékezetű József császár idejéig, az a szomorú sorsunk volt az oka, hogy gyűléseket tartanunk szabad nem volt. Ez alatt az idő alatt usuálta ez az eklézsia a professzoi hívatást, de csak a superintendentia képében s ennél fogva mondta is azt Sinai uram némely társaival 1791-ik esztendőben beadott instanciájában, hogy a kollégiumbeli professorok hívására egy particuláris eklézsianak sines jussa. De miután a kollégium a felséges udvar előtt tett declarációink szerint az országban levő minden eklézsiaink főiskolájává lett, természet szerint következik, hogy a professor hívás és elboesátás dolga mást nem illethet, hanem a törvény által rendelt superioritást, a superintendentiát.”⁵

Jellemző dolog, hogy a hivatalos vita nem a tanárválasztási jog kérdése körül indult meg, hanem egészen kisszerű dologból. Arról volt ugyanis szó, hogy a debreceni eklézsia vonakodott a publikációk jövedelmét az agentialis kasszába az egyházkerület-

nek befizetni, ezért már az 1818. dec. 8-án tartott egyházkerületi gyűlésen azzal vádolták a debreceni eklézsia, hogy a vidéki eklézsia az ő példáját követve nem adnak az agentialis kasszába. Ezt ugyan a jelen levő néhány vidéki pap megcáfolta, mindazáltal elképzelhetjük, hogy a még kevés idővel az előtt áldozatkészségének fényes jeleit adó eklézsianak ily szűkmarku eljárása nagy visszatetszést idézett elő.¹

Már 1820. körül az eklézsia alig hivatkozhatik jelentősebb segélyre, a mit tényleg ő ad a kollégiumnak. A konventre 1822-ben felküldött válaszban azt mondják, hogy 4 professort fizetnek és 9 klasszikus praceptorot, mely „a több belső személyek fizetésével együtt 3431. Rhénes frt. 20 krtban. a nemes város kasszájából” 1802-től fogva évenként fizetetik. Azt pedig, hogy a város kasszája fizeti, olyan formán veszik egyértékűnek azzal, mintha az eklézsia fizetné, hogy „eklézsiaink számos tagjai mind a bellica, mind az oeconomica kasszába s egyebekbe is nevezetes praestatiokat tesznek esztendőnként.”²

Az eklézsia azonban komolyan hirdeti, hogy a mit a város ad, azt ő adja. Ugyancsak 1822-ben írták Péchy Imre főgondnoknak: „Az ide való kollégiumot mindjárt a reformáció után ez a város vagyis eklézsia fundálta és azóta mint fundatrix a maga patronátusi jussát és direkcióját nemcsak a tanulókra, hanem a professorokra és így a felsőbb tudományokra nézve is mindenkor fentartotta.”³

A városi tanács világosabban fejezte ki magát e tekintetben 1752-ben a mikor a királynőhöz az eklézsia és kollégium segélyezése tárgyában folyamodott, a menyiben annak megngedését kérte hogy „a közpénztárból (cassa domestica) a papok, s más egyházi szolgák, iskolai professorok és praceptorok fizetessenek.”⁴

A város a maga segélyét nem közvetlenül adta át a kollégiumnak, hanem az eklézsia közvetítésével. Ez meg is felelt az akkori viszonyoknak, a menyiben a városi tanács a kollégiummal szemben a felügyeletet mint szakemberekkel, a papokkal gyakoroltatta. Ha a város a kollégiumot segélyezni akarta, ezt 1752. óta csak kerülő uton tehette. Ugyanis a kormány elnézte a református eklézsia segítését, ha ugyanakkor a katolikus egyház is nyert segédelmet a várostól.

Világosan kifejti ezt a tényt Péchy Imre főgondnok 1811-ben, mikor a superintendentenshez levelet írt az 1811-ik év elején Debrecenben dult nagy tűzvész után, mely úgy a katolikus, mint a református egyháznak sok kárt okozott. Péchy Imre említett levelében azt tanácsolja a superintendentensnek, hogy mivel a katolikus egyház a várostól kérni fog segélyt, a református eklézsia is tartson kéznél egy folyamodást. „Ezzel arra mehetnénk, hogy ha a város közönséges kasszájának a katolika eklézsia miatt adósságba kell magát verni, legalább az eklézsiaink és az eklézsia által a kollégium erősödjék.”⁵

(Folyt. köv.)

Dr. Barcsa János.

¹ Debr. egyh. t. j. k. 1821. szept. 19-én 25. p.

² Városi levéltárban eklézsiaira tartozó iratok között 2822. jan. 30-án a konventre küldött védelemben.

³ U. o. 1822. jan. 13-iki levél Péchy Imréhez.

⁴ Protocolum Restauratorium. De annis 1752—1766. 1752. jan. 1. j. k. (Városi levéltár.)

⁵ Péchy Imre levele 1811. ápr. 7. (Városi levéltárban eklézsiai iratok közt.)

¹ Egyh. k. j. k. V. k. 1784. szept. 3.

² Balogh Ferencz: Törzskönyv 39. p.

³ Egyh. k. j. k. 1792. évi febr. 21-iki gy. 23. p.

⁴ U. o. ápr. 23-án 5. p.

⁵ Városi levéltárban, eklézsiai iratok között Péchy Imre levele 1818. jul 13-án.

TANÜGY.

A gyakorlati tanárképzésről.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

„Audiatur et altera pars“ elvénél fogva kegyeskedjék megengedni, hogy b. lapjában egy tanárjelölt is elmondhassa ebben a sokat emlegetett kérdésben, mindenesetre némileg önző, de talán nem teljesen kivihetetlen tervét.

Mielőtt azonban új tervvel állanék elő, bátorodom megindokolni, miért helytelen véleményem szerint a jelenlegi rendszer és miféle káros következménye lehet a kiszemelt intézeteknél eltöltendő gyakorlati év kötelezővé tételének.

A középiskolai tanárok kiképzése jelenleg az egyetemekkel kapcsolatos „Középtanodai tanárképzők“ útján történik. Mi is ez a tanárképző? Semmi más mint a zürichi egyetemen kapcsolatos Dubs tervei szerint 1861-ben rendszeresített „nyelvészeti és paedagogiai képezde“ másolata Kolozsváron; Budapesten pedig a 15–20 kiválóbb jelöltet kiképező „Mintagymnasium“. Ez utóbbiról, — tekintettel arra, hogy a jelölteknek egy igen csekély töredékét képezheti ki, így a kérdés eldöntésénél egyáltalában nem számottevő, — nem szólok. Dr. Apáthy a kolozsvári egyetem jelenlegi rektora székhelyében azt mondotta, hogy az egyetem jelenleg vadházasságban él a szakiskolával, az egyetem folyton zsörtölődő házastársa miatt nem haladhat előre, a szakiskola pedig társa búskomorsága miatt nem felelhet meg hivatásának. A jeles professor valószínűleg az orvos-és gyógyszerészképzésre gondolt főként, de ez a félig tréfás hasonlata nagyon jól illik a tanárképzésre is.

A bölcsészeti kar professorai az ilyen tanárképezdei gyakorlatok vezetői. Legtöbb úgy fogja fel a dolgot, hogy — aki alapos ismerője szaktárgyának, az már kész professor, a tanárképezde külön díjazott óráit oly tárgyakra használja fel, melyeknek a középiskolai tanításhoz semmi köze, más ismét „önálló búvárkodás“ céljaira használja fel a tanítás gyakorlására beiratkozott halgatók idejét, a harmadik a szabad előadás gyakorlását tűzi ki a tanárképezdei gyakorlatok főcéljául, de az előadás, minden csak nem egy oly „magyarázat“ amelyhez hasonlót egy gyakorlati életben tanító professor az osztályban előadhatna, a dolgozat az egész szakirodalom felhasználásával készül és egy-egy jelentéktelenebb részzel oly széles mederben foglalkozik, hogy arra a középiskolai tanárnak legfeljebb huszadrésznyi ideje lesz. A matematikai-fizikai tanárképzőről ne is szóljunk, ott a differential geometria; a rectortan és a dualitica geometria magasabb légkörében járnak, senkinek eszébe sem jut a proletar laicus halandók apró-cseprő hatványozására, logaritmusára, vagy legalább gömbháromszög-tanának a középiskolai tanulókkal való megértésére gondolni. Hiszen ha „poëta non fit, sed nascitur“ a tanítás is művészet etiam „paedagogus non fit, sed nascitur.“ Az ilyenformán magasabb ismereteket csupán megízlelt, a középiskola „kezdetleges“ anyagáról részben talán már meg is felelkezett, a Hegel, Rozenkrantz és Herbart esetleg Rousseau fellengős paedagogiai elméletétől zavarba hozott absolvált „filosoptert“ neki szabadítják valamelyik osztálynak, hogy tanítson, helyesebb-

ben, hogy kísérletezzen, tapogatódjon. Csupán szakismeret még senkit sem tett paedagogussá. Régen megmondta már Spencer Herbert „Az korántsem hiszszük, hogy a tudomány maga valakit művészzé tehetne“* ugyanesak ő mondja, hogy: „A rátermettség a rendszerezett tudomány segélyét nem nélkülözheti“ . . . „A belátás sokat tehet, de nem mindent.“ A kísérletező fiatal tanár nagyon bizik belátásában, legtöbb sutba dobja az elméletet, mit az egyetemen megszerzett, visszagondol arra, hogy őt miként tanította, ez — vagy amaz kedvelt professora középiskolai tanuló korában a lehetőségig igyekezik annak módszere szerint tanítani. Nem mondok ezzel új dolgot, magamról még nem is beszélhetek, de egy középiskolából egyetemi katedrára kinevezett professorom mondotta el magáról, a középiskolai tanárképzés rossz-ságáról panaszkodván. Az esetben, ha az igazgató szakember és reáér a fiatal szaktárs útbaigazítására, talán nem történik így, az új tanár lassanként az idősebb módszeréhez hasonul, de arra is tudok esetet, hogy a fiatal tanár alig várta, hogy lerázhassa az „erőszakoskodó“ director befolyását. Elvégre is ki áll jót az igazgató módszerének feltétlen kifogástalanságáról? Felesleges valóban e kérdés tovább tárgyalása, Kant szerint** „Módszernek nagy hasznát vesszük az oktatásban, tehát oly gondolatokkal szemben, melyek megállapított igazságok, vagy oktatás céljából olybá vétetnek“ azt pedig senki sem mondhatja, hogy az így nevelt tanárok tanításában valamennyiében van rendszer, ha csak annak nem vesszük a következő órára való tananyag jól rosszul való elszalmázását, egy-egy fordítási hibával kapcsolatosan valamely nyelvtani szabály elreicitalását, vagy a következő mennyiségtani tétel gyors levezetését, sub titulo: magyarázat. Azok a kiváló gyakorló tanárok, kik tanításukkal igazán dicséretre méltó eredményeket érnek el, bizonyára nem a jelenlegi tanárképzésnek köszönhetik átadóképességüket, tanítási modorukat.

Ami a jelenlegi rendszernek azt a hibáját illeti, hogy a magántanulók oktatása is elfogadható gyakorlati évnek, egyáltalában nem tartom nagyfontosságúnak, legfeljebb legtöbb esetben igazságtalannak. A magántanító a vizsgálat letételét tűzi ki oktatásának jóformán teljesen egyedüli céljául, igyekezik az illető vizsgáztató szaktanár rendszeréhez hasonulni, ilyenformán több haszna lehet az ilyen gyakorlatnak, mint — az igazgató (igen sok intézetnél) 2—3—4 látogatásával ellenőrzött — nyilvános tanításnak.

A jelenlegi viszonyok szerint, egy jelentéktelen résztől eltekintve, a tanárjelöltek egy része rosszul, más része pedig egyáltalában nem képeztetik ki gyakorlatilag. Új módról gondolkozni jogos, másfelől szükséges is, érzik ezt nem csak az iskolafenntartók, de magok a tanárjelöltek is. Ma már jóformán általánosan elfogadott terv az, hogy egyes kiszemelt intézeteknél egy évi gyakorlatra osztják be az egyetemen elméletileg kiképzett tanárjelölteket állami segítség mellett; csupán a „Debreceni Protestáns Lap“ március 19. számában írja egy gyakorló tanár „ . . . nem tekinthetjük elengedhetetlen feltételnek, hogy a gyakorlati évet töltő jelölteket anyagilag is segítsezzük, miután ilyen okoskodás mellett a jelöltek arra is igényt emelhetnének, hogy egyetemi tanulmányaik alatt is segélyben részesüljenek.“ En bevallottam önző leszek,

* A „nevelés“ 45. lap.

** Alexander „Kant“ 348. lap.

nép anyagi nyomorának enyhítéséről volt szó s azok, a kiket illet. e nép megélhetésének és boldogulásának feltételeit biztosítani kívánták.

Most is ilyen dologban zörgetünk Excellentiád ajtaján s kérve-kérjük, hogy mondanivalónkat megszívlelni kegyeskedjék s a játékba beleszólva, a jó ügyet diadalra juttatni ne késlekedjék.

Itt Hajdúvármegyében Debrecenhez közel fekszik egy jó magyar község. Neve Püspökladány. Lakosainak száma 11,000. Határa gazdag és nagy, mert jó részben mentesített lóp s circa 40,000 magyar holdat teszen ki. Ámde ebből a 40,000 holdnyi istenáldotta jó földből 28,000 holdnyi terület a Vallásalapítványé s ez azt az utolsó 18 év óta néhány nagy bérlőnek adva ki, ezzel nemcsak a község fejlődésének vágta be az útját, hanem a község lakosait, — ugyszólva a lét feltételeitől is megfosztotta. Ez a nép ugyanis specialiter és csaknem kizárólag földmiveléssel foglalkozik. És a nagy határból alig 10,000 magyar hold van csak a kezén, beleszámítva ebbe még az utcákat, köztereket, kubikgödröket és nullás földeket is. Azt teszi ez más szavakkal, hogy ebben a katekzokén földmives községben egy lélekre egy holdacska föld sem esik. S ennek a népnek ennyiből kell megélni s mindennemű évről-évre fokozódó közterheket viselni! Nincshát mit csodálkozni azon, hogy ez a jóra való tiszta magyar alföldi község az utóbbi pár évtized alatt végképpen elszegényedett s már ezelőtt 6—8 esztendővel megkezdődött belőle a kivándorlás, még nem ugyan Amerikába, hanem az ország olyan vidékeire, hol az alföldi viszonyokhoz szokott nép megélni nem tudván, csakhamar utolsó fillérét is elkölti s mint teljesen tönkrement koldus tér vissza szülőföldjére.

Azok, a kik a vezetésre illetékesek, — ide számítva a vármegye törvényhatóságát is, — rég tisztában vannak a helyzettel s már ezelőtt 9 esztendővel megindították az aktiót, hogy a *Trefort Ágoston* kultusminister által megkötött bérleti szerződések lejártával, a nép ezekből a kultusminister felügyelete alatt álló alapítványi földekből bérlőhez jusson. Küldöttségek küldöttségeket értek a kultusministeriumban s az akkori kultusminister *Wlassich Gyula* úr nem egyszer kijelentette e küldöttségek előtt, hogy igenis méltányos a kérelem; ismeri a helyzetet s rajta lesz, hogy az újabb bérbeadásnál ennek a veszedelmesen szegényedő, de jóra való magyar községnek az érdekei biztosítsanak.

Kegyelmes uram! Sokat lehetne és kellene is ez ügygyel kapcsolatosan elmondanom . . . de hogy túlságosan unalmas ne legyek, röviden csak annyit vagyok bátor felemlíteni, hogy az új

bérbeadás ezelőtt 2 esztendővel megtörtént, de a szegény püspökladányi nép morzsánál egyebet nem kapott! Hogy pedig panaszait elnyomják, akkor és azóta azzal biztatták ezt a népet, hogy majd 1904-ben kap a Kelemen-Korniss-féle alapítványi bérletből!

S ime most minden jel oda mutat, hogy a nép ettől a bérletből is el fog esni!

Ezelőtt 3 héttel egész meglepetésszerűleg meg lett hirdétve a versenytárgyalás az egész 6000 holdas birtoktestre s az árverési szövegből világos, hogy a nép érdekei ismét figyelmen kívül maradtak.

Kegyelmes uram! Az országgyűlés szünetel; a kultusminister szabadságon, — Hajdúvármegye főispánja Amerikában s az árverés erre a szóban forgó 6000 holdas alapítványi birtokra szeptember 12-én meg fog tartatni! Három magyar község vállvetve refiektál rá, — Püspökladány, Biharudvari és Szeres, —; *olcsóbban nem kérik, mint másnak adnák*; tudom, láttam, tapasztaltam, hogy ezeknek a szegény embereknek, — annyi csalódás után, — minden bizodalnok egyedül Excellentiádban van. Engedje kérem Excellentiád, hogy ezt az ügyet magas figyelmebe venni kegyeskedjék. Ha ez a nép és vidék ettől a bérletből is elesik (pedig el fog esni, ha Excellentiád közbe nem szól!) akkor 16 esztendeig helyzete javulhatásáról szó sem lehet. Ez a birtoktest az utolsó; a többi már mind ki van adva s 16 esztendő elég nagy idő arra, hogy ez a nép teljesen elzülljék.

Kegyelmes uram! Sokónknak a füleinkbe cseng még az a felolvasás, melyet Excellentiád ezelőtt egy évvel a Prot. Irod. Társaság nagyváradi vándorgyűlésén a socialismusról tartott. Lelkünkre kötötte ott Excellentiád, hogy legyen érzékünk a nép iránt s győzzük meg azt arról, hogy legjobb barátaira bennünk talál. Ime hadd legyen ez az indok, hogy most e sorokban felszóltam s bátorságot vettem magamnak Nagyméltóságod sok oldalról lekötött figyelmét e nagyfontosságú socialis kérdésre a legalázatosabb tisztelettel felhívni. Debrecen, 1904. aug. 30. *Eröss Lajos*, volt püspökladányi ref. lelkész, jelenleg theol. tanár és e lap felelős szerkesztője.

— **A kollégium mult évi számadásai.** Tudva van, hogy egyházkerületünk folyó évi őszi közgyűlése ez idén a zsinat miatt a szokottnál elébb fog megtartatni. — Miután pedig az őszi kerületi közgyűlésre a kollégium számadásainak mindig készen kell lenni — tehát a kollégium pénztári hivatala a már július 15 én lezárt naplók alapján a mult évi számadásokat augusztus 15-ére pontosan elkészítette, a számvevő pedig aug. 31-re azokat át is vizsgálta. Volt néminemű alkalmunk ezekbe a számadásokba betekinteni, s legalább általánosságban kötelességünknek tartjuk ezekre vonatkozólag a következőket

megjegyezni: a közszükségleti pénztárnál a múlt évben 1329 korona 35 fillér jövedelemhiány mutatkozik! Ez mindenestre nagy baj s ezen feltétlenül segíteni kell. Nem is kerül ez valami tulságos erőmegfeszítésbe, mert a mint a számadásokból hamarosan kivehettük, ennek a deficitnek első sorban az oka az, hogy az építkezésekre jegyzékbe vett elő iránzatoknál kétszeres túllépés történt s mert ez a túllépés legalább részben bérben levő birtokainak a számlájára esik, hangsúlyozni kívánjuk, hogy nincs annak semmi értelme, hogy mi azokra a bérbirtokokra állandó és olyan beruházási kiadásokat teszünk, melyek elveszett tőkéknek tekinthetők. Mi ha rajtunk állana, egyáltalán semminemű építkezési, vagy javítási kötelezettséget nem vállalnánk a kollégium nyakára. Mese az csak, hogy így nagyobb bérösszeget kapunk! Ime ott van Debrecen városának 6000 magyar hóldas bérleti birtoka a szováti határban; az elmúlt 12 éves ciklusban ez a birtok egy testben, most pedig apróbb parcellákban van kiadva. De sem a múltban, sem most nem épített ott a város semmit; nincs ott a városnak sehol egy tyukólaeskája sem. Épített a bérlő úgy, a hogy neki tetszik s a bérlet letelte után a mit épített, viheti oda, a hova akarja. Így aztán természetesen fentartási költsége sincs ezen birtokra a városnak semmi. De azért ne gondoljuk, hogy ousőbb bérlet ez a többieknél: Oh nem! A bérlő igen okosan tudja megoldani magának ezt a kérdést; a mennyiben nem fiu ágra épített, hanem csak 12 évre s a beruházás így semmi nagy terhet nem róván rá, a földekért csak annyit ad, mintha tanyákkal volna beépítve. E lapszerkesztője kompetens valamennyire ennek a hangoztatására, mert földesi lelkészkedése idején ő is gazdálkodott így, és pedig éppen a szóban levő városi földeken s jól tudja mi egy bérlőre nézve a főszempont. Vagyha már meg vannak azok az épületek s az építkezéstről lemondani nem akarunk: figyelmébe ajánljuk a gazdasági tanácsnak azt az eljárást, a mit a püspökládányi vallásalapítványi birtokok kezelésénél látnak gyakorlatban. Ott az a szokás, hogy ha p. o. egy bérlőnek teszem fel ártézi kut kell, azt az alapítványi uradalom megfuratja ugyan neki, de az illető bérlő 6 percentet fizet mindaddig, a míg azt használja, azon tőke után a melyet a kut megfurására az uradalom kiadott. Ezt kell félremagyarázhatatlan módon kimondani és mindenkor alkalmazni. De nagyobb aggodalomra ad okot mindennél a kollégium háztartásában az a jelenség, hogy a tőkét az egyesek, mint erkölcsi testületek rohamosan fizetik vissza s már is előállott az a képtelen helyzet, hogy a tőkét alig lehet kihelyezni. Eddigélé takarékpénztárban hever már alacsony kamaton circa 200,000 korona; az egyházkerületi pénztárból meg ezen felül 110,000 korona! *A pénzügg gazdalkodás terén szakszerű és gyorsan átvitt reformra van szükség,* mert az eddigi rendszerhez való csökönös ragaszkodás nagy veszedelmek csiráját hordja magában a mai viszonyok között, a mikor szövetkezetekkel s másnemű pénzintézetekkel az egész ország el van árasztva s bárki a kinek hitele van, *gyorsan* és könnyen juthat ousó törlesztéses kölcsönhöz. Mi már régen látjuk a fenyegető veszedelmet s most, mikor már a deficit is itt van, felemeljük szavunkat s kérve kérjük a gazdasági érdemes tanácsot, hogy álljon elő reform eszméssel s tegye meg amit tenni kell, Különben pedig jó neven vennénk,

ha a kollégiumi pénztári hivatal részletesebb és szakszerűbb felvilágosítást adna

— **Érdekes kérdések.** Nagytiszteletű szerkesztő úr! Bocsánatot kérek, hogy sok oldalról igénybe vett idejéből egy nemcsak engem, de Nagytiszteletű úrral együtt igen sok egyházi és világi férfit, sőt egyes egyházak pénztárát is anyagilag érintő kérdésben elveszek néhány percet.

A „Magyar Szó“ című politikai napilap a protestáns egyházakat érintő és érdeklő ügyek védelmét tűzvéni ki feladatául, egyházi főhatóságainkat az iránt kereste volt meg, hogy céljai elérésében hathatós befolyásával a lapot mint a mely részvénytársasági szervezet alapján alakul át, a protestáns egyházak mint erkölcsi testületek, azonkívül az egyesek anyagi támogatásával segítsék elő. A vonatkozó felhívások a legszélesebb körben lettek közzé téve. Az egyházkerületek vezetőinek aláírásával kibocsátott buzdító felhívásokat Nagytiszteletű szerkesztő úr is sietett magáévá tenni, minek eredménye az lett, hogy a „Magyar Szó“-ban közzé tett értesítés szerint sok egyház és egyesek is irtak alá, sőt éppen Nt. szerkesztő úrnak személyes buzdítása alapján magam is jegyeztem alá ilyen részvényeket, valamint másokat is reá birtam részvény aláírásokra.*

A részvénytársaság a közölt hirlapi értesítések szerint meg is alakult, de hogy a részvény, — vállalattal mi történt azóta, arí ol legkisebb tudomással sem bírok. Bizonyára Nagytiszteletű szerkesztő úr, a ki tudomásom szerint nemcsak maga részvényes, de közvetlenül tudja, hogy személyes közrehatása és felhívása alapján többen is irtunk alá részvényeket, sőt mint az egyházak mindenkor tapasztalt hü sáfárja az aláíró egyházak érdekeit bizonyára e téren is inkább van hivatva, ha úgy kívántatnék meg is védelmezni, lesz szives nekem a következő kérdéseimre felvilágosítást adni;

1. Van-e a részvénytársaságnak alapszabálya, mikor lett az megerősítve?
2. Kikből áll az igazgatóság és kik a felügyelő bizottságnak tagjai?
3. Be lett-e jegyezve a részvénytársaság az illetékes törvényszéknél s ha igen mikor?
4. A keresk. törv. 177. §-a szerint a részvénytársaság évenként legalább egyszer közgyűlésre hívandó össze, a hol az igazgatóság által

* Bocsánat! Levélíró nem jól emlékszik. Senki sem tud, tehát levélíró sem egyetlenegy sort sem mutatni fel a „Debreceni Prot. Lap“ hasábjain, a hol én e lap olvasóit részvények vásárlására buzdítottam volna. Ellenkezőleg: nekem ezen áramlat ellen eleitől kezdve komoly aggodalmaim voltak s ezeknek én illetékes helyen kifejezést is adtam. Tanum reá éppen egyházkerületünk érdemes főgondnoka lehet, — no meg cikkíró is, ki akkor és ott éppen jelen volt.
Szerk.

előterjesztett és a felügyelőbizottság által megvizsgált számadás és mérleg megállapították s a nyereség felosztására vonatkozó határozat meghozatik, a felmentvény ezekre vonatkozólag úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelő bizottságnak megadatik vagy megtagadtatik. Tartatott-e a részvénytársaság megalakítása óta közgyűlés? Hol és mikor? iként történt arra a meghívás? Mi lett annak az eredménye? Hol lett közzétéve a megvizsgált számadás és a mérleg?

Mindezekről semmit sem tudok, pedig nem csak én, de részvényes társaim is szeretnék tudni, hogy részvény-vállalatunk miként prosperál? Teljes tisztelője, egy világi egyén, a ki több részvénynek tulajdonosa.*

— **Zsinati képviselők.** Törvényeink 66. § a értelmében mindenik egyházkerületben a főiskolák és tanítóképezdek *együtt* egy rendes és egy pót zsinati képviselő választására jogosítvák. Ilyenekül megválasztottak: *Sass Béla* debreceni theologiai s pót-képviselőül *Papp Tibor* máramarosszigeti jogtanár.

— **A kitiltott baptista apostol.** *Szücs Imre* ismert nevű baptista apostolt a hajduböszörményi járás főszolgabírája 1593–904. szám alatt hozott határozatával *Téglás* község területéről kitiltotta. Ez ellen *Szücs Imre* atyafi az alispánhoz teletbevezett. Hajdúvármegye érdemes alispánja pedig t. i. *Rásó Gyula* 5354–904. szám alatt a következő határozatot hozta; „Az első fokú határozatnak azt a részét pedig, amely *Szücs Imre* debreceni lakost *Téglás* község területéről kitiltotta, *Szücs Imre* felelőssége elutasításával indokainál fogva helyben hagyom és pedig annyival inkább, mert egy minden elő és utóképzettség nélküli embernek meg nem engedhető, hogy magát jogtalanul **hitészónoknak** címezze, keresetforrás megjelölése nélkül a vármegye területén a tudatlanságban hozzá hasonló lakosok között mindenestre saját önző céljait szolgálva, a felelősségi kötevényt hasonló érthetetlen előadásokat tartson.“ Ez ellen az okos alispáni végzés ellen *Szücs Imre* közvetlen a belügyminiszterhez folyamodott s mint közvetlen forrásból értesülünk, a miniszter a kérvényt „az ügy megvizsgálása illetve megfelelő intézkedés és jelentéstétel végett“ az alispánhoz kiadta, ki azonban még eddig nem intézkedett.

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** a beiratások szeptember hó 1–15-ig tartatnak. Az előadások szeptember 16-án kezdődnek. Október 14-ig nyomós okból a jogakadémia igazgató-tanácsa adhat az utólagos felvételre engedélyt. Beiktatási díj 20, félévi tandíj 30, segélyegyleti évi díj 10 korona. Az alapvizsgálatok szeptember 1–15-ig tartatnak. Alapvizsgálati díj 24, államvizsgálati díj 40 korona. Táptintézeti díj havonként 20 korona.

— **A skót egyesült szabad egyház** érdekében Dr. Szabó Aladár budapesti ref. theol. tanár f. hó 23-án gyűlést hívott össze. A gyűlés egyhangulag elhatározta, hogy halálja és rokonszenve kifejezésül az egyesült szabad egyház elnökéhez átiratot intéz. Az érdeklődők s különösen azok, kik az említett egyház edinburghi akadémiáját látogatták, ha neveiket

* Miatán én ebben a dologban éppen annyira tájékozatlan vagyok, mint cikkirő: a kérdéseket egyedül illetékes helyre adressálva a feleletet a „Magyar Szó“ tisztelt szerkesztőjének engedelmem át.
Szerk.

a küldendő irat alá óhajtták iratni, ezen óhajukat közölkék *Forgács Gyula* budapesti vallásánarral (X. ker. Ithász-u. 15.) Felhívja a gyűlés az érdeklődőket arra is, hogy adakozzanak. A United Free Church összes vagyona kockán forog; remélhető, hogy az ellenfél békésen kiegyezzik; de, míg az alkudozások folynak, a veszélyben levő egyháznak két millió koronára van szüksége, hogy a hirtelen fölmerült bajoknak elejét vegye. Gondoljunk rá, hogy Budapes-ten már a 40 es évek óta működik a „Skót missió“ a nélkül, hogy e munkájában a magyar prot. egyházak csak egy fillérrel is támogatták volna; gondoljuk el, hogy theologusaink s különösen a budapesti theol. akadémia növendékei évtizedek óta látogatják az edinburghi New College-t skót ösztöndíjakkal. Mutassuk meg ez alkalommal hálánkat és szeretetünket. Az adományok f. évi szeptember 20-ig *Forgács Gyula* címére küldendők.

— **A ki hasznát veheti!** *Egri gyógynövény-telep gyógy és vegyszer-gyára Mezőkövesden. Mező-Kövesd, a postabélyeg kette. Borsod megye.* Alólirottak fenti cím alatt egy államilag támogatott vállalatot létesítettünk, melynek célja útmutatással szolgálni arra nézve, hogy elhagyott parlag területek is miként tétethetnek gyógynövények termelésével hasznosokká, egyuttal pedig lehetővé tenni az e téren felmerülő szükségletünknek hazai termelését s ezzel megakasztani a külföldi behozatalt és elősegíteni egy új és hasznos foglalkozás meghonosítását. Hogy e gazdasági tekintetből annyira fontos célt elérhessük, elhatároztuk, hogy mindazon hazai nagy- és kiscgazdának, aki a jelzett termeléssel foglalkozni óhajt, teljesen ingyen nyújtunk felvilágosítást arra nézve, hogy mit, hol és miként termesszen, azt hogy és miként gyűjtse, ellátjuk saját árban vetőmaggal, gyökérrel vagy plántával, terményeit pedig értékesítés vagy feldolgozás végett korlátlan mennyiségben átvesszük a külföldi napi árák s erint. A mennyiben pedig igen sok gyógy-és kereskedelmi növény hazánkban vadon is terem, mindazoknak kik ezeknek gyűjtésével foglalkozni óhajtanak, a fenti szolgálatot szintén megtesszük s készletét értékesítésre átvesszük. Teljes tisztelettel kérjük tek. Címet ugyanazért, hogy saját hatáskörében a gazda és tanító urak figyelmét vállalatunkra felhívni, az esetleg elért érdeklődés esetén pedig utasítani sziveskedjék, hogy közelebbi felvilágosítással, valamint a gyűjthető és termelhető növények jegyzékével, minden hozzánk intézett fészőlítésre készséggel és azonnal szolgálunk. Ez idő szerint nagy a kereslet: Fekete mustár, ezerjófű, hársfavirág, ricinus-mag, borsos menta, calmus gyökér, anya-rozs körisbogár, anizs, coriander, stb. Teljes tisztelettel *Ligethy és Milko* gyógyszerészek.

— **Magyar írók élete és munkái.** A M. Tud. Akadémia megbízásából írta *Szinyei József*. Budapest. Kiadja *Hornyánszky Viktor*. Ismét egy új füzet, a X. kötet 4. füzete jelent meg e nagy munkából a *Pataky-Pécs* nevekkal. Az új füzetben bennünket a következő protestáns egyházi és iskolai írók érdekelnek közelebbről: *Pataki István* görgényi ev. ref. lelkész; *Pater Pál* danzigi ág. ev. gymn. tanár; *Pathi Miklós* vésztői ev. ref. *Paul Frigyes* volkányi ág. ev. *Paludi István* kolozsvári unitárius; *Paulik János* nyiregyházi, *Pauliny Tóth Zsigmond* nemespodhragyai, *Paulinus Dániel* árvavári udvari, *Paulinus Simon* botfalui ág. ev. lelkész; *Dr. Paulovics István* selmebányai ág. ev. főgymn. tanár; *Paulovitz*

Mihály turóc-szentmártoni, gályarabságra vitt ág. ev. Paxi György kecskeméti, Paxi János kolozsvári ev. ref. lelkészek; Payr Sándor soproni ág. ev. theol. tanár; Pauzár András esetneki ág. ev. lelkész; id. Pazár István oszgyáni ág. ev. nép- és községi iparis-kolai igazgató; Pazár József eszenyi ev. ref. lelkész; Pázmándi Gábor kolozsvári ev. ref. kollegiumi költészettanuló. Az eddig megjelent 86 füzetben összesen 18,276 író életrajzával ismerkedhetünk meg. A teljes mű a pótlékkötettel együtt 12 kötetre van tervezve. Az eddig megjelent 9 kötetből félbörkötésben az I. kötet ára 30 korona, a III-iké 13, a többieké külön-külön 12, egy-egy füzet ára pedig 1 korona. A rengeteg szellemi tőkét képviselő nagy művet melegen ajánljuk t. olvasóink s mindazok figyelmébe, a kik csak megszerezhetik azt magoknak.

— **A norvég egyház** szervezete átalakulás előtt áll. Mint tudjuk, a scandináv protestáns egyházak megőrizték a püspöki szervezetet. A reformatió előtti püspökségek megmaradtak székesegyházaikkal, alapítványaikkal, melyek közül némelyek igen régi időkre vihetik vissza alapításukat. A püspököket leginkább theologiai tanárok, és kiváló lelkészek közül választották. Nem régen Norvégiában olyan törekvés indult meg a protestáns egyházban, hogy az egyház szervezetét a püspökségek eltörlésével demokratizálják és a 6 püspök helyett 19 felügyelőt választanak. Az eszme azonban kevés visszhangra talált, sőt ugylátszik, hogy végeredményben a régi dronthámi érsekség visszaállítására fog vezetni a törekvés. Ez azonban nem a katholicismus felé való hajlásból magyarázható, hanem mint igen jellemző tény emlithetjük fel, hogy ebben a törekvésben a politika játsza a főszerepet. Ugyanis mivel svédországnak meg van az upsalai érseksége, Norvégia sem maradhat el és így valószínű, hogy a nemes verseny eredménye a norvég egyház szervezetének demokratizálása helyett amaz arisztocraticus, vagyis katolikus irányu szervezése fog lenni.

Szerkesztői üzenet.

B. P. Belényes. Legközelebb kiadom. Ami pedig azt a másik dolgot illeti. Hát azt senki sem sajnálta jobban, mint én, hogy Kohn urhoz kerültem! De hát éjjel 11 óra körül csak nem ronthatok rá egy tisztességes családra! Kurucz Mihály uram a megmondhatója, hogy ez volt a felfogásom. Egyébiránt a mi kék, az nem múlik.

Tartalom-jegyzék: Báró Bánffy Dezső és a „Magyar Szó.” Báró Bánffy Dezső. — **Tárca:** Hogy tartották a hures patenskori gyűlést a debreceni kistemplomban? Dr. Baresa János. — Az egyház és a sztrájk. Birtha József. — Adatok a debreceni kollégiumi tanárválasztási jog történetéhez. Dr. Baresa János. — **Tanügy:** A gyakorlati tanárképzésről. Bihari. — **Külföld:** Francia egyházi szemle. — Különfelek.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásat.

A kisujszálási ev. ref. főgymnasium igazgatótanácsa pályázatot hirdet az 1904—5. tanévre egy helyettes tanári tanszékre.

Pályázhatnak a *latin* és *magyar* nyelvből

képesített tanárok és tanárjelöltek. Fizetés évi 1600 korona a főgymnasium pénztárából, havi előleges részletekben. A kellően felszerelt kérvények alantirt igazgató tanácsi elnöknel f. évi szeptember 9-ig adandók be.

Kisujszállás, 1904. augusztus 29.

Török Imre
ev. ref. lelkész, ig.
tanácsi elnök.

Pályásat,

A kunhegyesi ev. reform. egyház pályázatot hirdet 2 tanítói állásra és pedig:

1-ször a II-ik fitanítói állásra, melynek javadalma:

1. Lakbér 100 korona.
2. Kézpénz évnegyedenként előre fizetve 278 kor.
3. Gyült buza 85. véka (jelenleg megváltva) 340 kor.
4. Gyült árpa 85. véka (most megváltva) 170 kor.
5. 8. kat. hold szántó föld, adóját az egyház fizeti, hasznobére jelenleg 320 korona.
6. 1½ öl kemény tűzifa.
7. Naturálék váltása 35·56 korona.

Kötelessége ez idő szerint a II-ik, vagy esetleg más osztály tanterv szerinti oktatása, urvacsora osztásnál a bortöltögetéssel való segédkezés.

2-ször az I-ső és II-ik leányiskolai tanítói állásra, ennek javadalma:

1. Lakás természetben (melyre nézve az egyháztanács fenntartja magának a jogot, hogy helyette lakbért fizessen).
2. Kézpénz évnegyedenként előre 90 kor.
3. Gyült buza 43 véka (jelenleg megváltva) 172 kor.
4. Gyült árpa 43 véka (ez idő szerint megváltva) 86 korona.
5. Tandij váltás 500 korona.
6. 8 kat. hold szántó föld, adóját az egyház fizeti, hasznobér értéke 320 korona.
7. 1½ öl kemény tűzifa.
8. Naturálék váltása 44·96 korona.

Kötelességek: a kijelölt osztályok, ez idő szerint az I-II-ik leány osztály, tanterv szerinti tanítása; vasárnapokon és urvacsora osztás alatt a templomban biblia olvasás.

A felszerelt pályázati kérvények mindkét állásra f. évi szept. 20-ig alulirothoz küldendők.

A megválasztottak állomásukat okt. 1-én tartoznak elfoglalni s egy évi sikeres működés után fognak állandósíttatni.

Kunhegyes, 1904 szept. 1.

Maklár Károly
ev. ref. lelkész iskolaszéki
elnök.

Pályázat,

a józsefházai (Szatmár megye u. p. Aranyos Megyes) kántor-tanítóságra: Javadalma: 1. Lakás (szép új épület) két szoba, konyha, a szükséges mellék épületekkel. 2. 12. köblös föld haszonélvezete, melyből 10 vékást az egyháztagnak munkálnak, adóját az egyház fizeti. 3. Államsegély 428 korona. 4. Termény, készpénz, tandíj 30 – 32 tankötelestől és szolgálmányok 300 – 320 korona értékben. 5. Stóla az egyházkerületi szabályzat szerint. 6. Politikai egyházközségtől 100 korona az ismétlésükért.

Kötelesség: I-VI. oszt. vegyes iskola vezetése, az összes kántori teendők végzése és szükség esetén a lelkész helyettesítése.

Orgonázni tudók előnyben részesülnek.

Kellően felszerelt kérvények szept. 10-éig alólirotthoz küldendők.

Józsefházán, 1904. aug. 31.

Ballay Aladár
ev. ref. h. lelkész iskola-
széki elnök.

Pályázat.

A békési államilag segélyezett ev. ref. főgymn. előjárósága pályázatot hirdet két újonnan felállítandó tanszékre, és pedig:

1. *német-magyar* tanszékre, melyre csakis ezen szakra képesített okleveles egyének pályázhatnak; ezen tanszék javadalma 2400 korona és 400 korona lakáspénz. Az alkalmazás egyelőre ideiglenes jellegű. Okleveles egyének hiányában szakvizsgálatot tett tanárjelöltek helyettes tanári minőségben 1600 korona javadalma-zással egy évre alkalmaztatnak.

2. *rajztanári* helyettes tanszékre, melynek javadalma 1600 korona.

Mindkét tanszék betöltésének joga a vallás-és közoktatásügyi minisztériumot illeti.

Csak ev. ref. vallású pályázók kérvényei vétetnek figyelembe.

A nm. vall. és közokt. miniszter úrhoz címzett pályázati kérvények keresztlevéllel, végzett tanulmányokat, képesítést és katonai szolgálatot igazoló okmányokkal ellátva 1904. szeptember 15-ig a békési ev. ref. főgymn. igazgatóságához küldendők. Békésen, 1904. aug. 23.

az igazgatótanács elnöke:

Szegedy Károly
ev. ref. lelkész.

Most jelent meg a legújabb Nagy képes Tankönyv és Tanszerárjegyzék

az 1904—905. tanévre melyet kívánatra **ingyen** és **bérmentve** küld meg a nagytiszteletű **Lelkész** és **Tanító** uraknak

HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.

előbb

László Albert és Társa

könyv és tanszerkereskedése,

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos
bizományosa

DEBRECENBEN.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

ÚJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csörend-
szer szerint, golos-ládával. Biztos műkö-
désért még a **legnedvesebb templom-
ban is** kezeskedem.

ORGONÁM az elképzelhető könnyed-
ségű játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precizen** azonnal megszólal-
nak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat
átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

Borsajtók
szőlőzúzó-malmok

regi jó hírnevű **Fleischer** féle kassai gyártmányok. **Bogyozó ollók**, **puttonok**, **szedő vedrek**.

Konkolozó-gépek,
szecska és repavágó-gépek.

Kerti-padok,
vasbutorok
olcsó **madárvédő házikók.**
(Szeptember, októberben akasztandók ki.)

Sesztina Lajosnál
DEBRECZEN, Piacz-utca 23.

Országh Sándor
orgonagyáros
cs. és kir. udvari szállító
RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és **Ferencz József** lovag-„renddel“ kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra **díjmentesen küldetik.**

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“
cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruházat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT : 1845-BEN.